

Oponentský posudek disertační práce

Obor: Didaktika geografie (PřF UK)

Student: RNDr. Tomáš Bendl

Název práce: Geografické myšlení v geografickém vzdělávání: konceptualizace a rekontextualizace

Oponent: doc. Mgr. Petr Knecht, Ph.D.

Pracoviště: Pedagogická fakulta MU, Katedra geografie

Práce se zabývá konceptualizací a empirickým zkoumáním geografického myšlení ve vzdělávání. Nejjobecnějším cílem práce je implementovat prvky geografického myšlení do všech úrovní vzdělávání. Jádrem disertační práce je šest odborných recenzovaných článků, z nichž jeden Tomáš Bendl vypracoval samostatně a u ostatních článků je hlavním autorem. Autorský podíl uchazeče přepočtený na jednotky textů je 4,3. Čtyři články jsou publikovány v angličtině, a to ve vysoce prestižních vědeckých časopisech, které aktuálně profilují obor didaktika geografie na globální úrovni.

Práce je robustním a současně uceleným vědeckým dílem. Jelikož články již byly publikovány, a tudíž prošly náročným recenzním řízením, pojmám posudek jako kritickou úvahu nad myšlenkami a poznatky, kterými Tomáš Bendl (se spoluautory) přispěl k budování poznatkové báze oboru didaktika geografie na lokální i mezinárodní úrovni. Úvodem předesílám, že články zařazené do disertačního portfolia jsem znal již předtím, než mi byly předloženy k oponentuře. Tomáš Bendl se řadí mezi autory, kteří pravidelně publikují v časopisech, které aktivně vyhledávám a sleduji. Myšlenky Tomáše Bendla a jeho výzkumy tudíž nemohly uniknout mé pozornosti. Tento drobný postřeh píšu proto, že v Česku aktuálně není příliš mnoho doktorských studujících, o nichž by bylo možné prohlásit, že jsou takto výrazně publikačně viditelní.

Čím je disertační práce přínosná a inovativní?

Práci hodnotím jako přínosnou, originální a inovativní zejména v tom, že se autorovi podařilo vyhmátnout téma, které je relevantní pro globální komunitu odborníků zabývajících se geografickým vzděláváním. Disertační práce vnáší světlo do tématu, ve kterém obor didaktika geografie dlouhodobě tápe, neboť kolem geografického myšlení se hodně teoretizuje, ale tyto teoretizace jsou málokdy podloženy vědeckým výzkumem. Autorovi práce se podařilo geografické myšlení operacionalizovat a povýšit ho na předmět vědeckého zkoumání s následným přesahem do praxe.

Je metodika vědecky podložena a popsána způsobem, který umožňuje reprodukovat výzkum v budoucnu?

Popis metodiky je v jednotlivých textech i v disertační práci vyčerpávající, srozumitelný a jasný. Každý krok je jasně popsán a zdůvodněn.

Byly v práci dodrženy relevantní etické standardy a pravidla správné vědecké praxe?

Na základě popisu metodiky i výsledků je důvodné domnívat se, že etické standardy a pravidla správné vědecké praxe byly dodrženy.

Je práce podložena nejdůležitější a aktuální literaturou?

Jednotlivé texty vycházejí z relevantní a aktuální literatury. Oceňuji, že v disertačním portfoliu jsou obsaženy také teoretické a přehledové texty, které bezpochyby přinášejí nové poznatky a odkrývají nepředpokládané souvislosti. Autor práce ve svých textech doplňuje, zpochybňuje nebo rozvíjí aktuální globální diskurz oboru didaktika geografie. To vše tvoří smysluplný fundament pro vlastní empirický výzkum autora. Ocenit je třeba také zorientovanost autora ve vývoji geografie a didaktiky geografie – Tomáš Bendl ve svých textech odkazuje na domácí práce, které často bývají zapomenuty, a přitom se jedná o stěžejní texty oboru. Toto je chvályhodné. Česká didaktika geografie má svou vlastní bohatou historii, na kterou je možné navazovat.

Jsou výsledky prezentovány jasně?

Výsledky jednotlivých fází výzkumu jsou popsány a prezentovány podrobně, srozumitelně a v návaznosti na výchozí teorie i použitou metodiku.

Jsou výsledky diskutovány ve vztahu k jiným výzkumům?

Tomáš Bendl svým výzkumem posunul dosavadní stav poznání v oblasti geografického myšlení. Veškerá svá výzkumná zjištění interpretuje na pozadí teorií a výzkumů, kterými svou práci zastřešuje.

Je v práci zdůvodněna společenská relevance výzkumných zjištění?

Otázka společenské relevance si v tomto typu prací zaslouží mimořádnou pozornost. Ačkoli práce přispívá zejména k budování teorie, disertační portfolio obsahuje také texty, které dokládají, že výsledky disertačního výzkumu autora je možné využít v praxi. Oceňuji, že většina publikací zařazených v disertaci obsahuje doporučení pro praxi. Ta ale mají podobu obecných frází (viz s. 54 nebo s. 57). Pokud autor disertace v závěru uvádí, že jeho snahou bylo „rozplést nepřehlednou síť různorodých konceptualizací geografického myšlení“, chybí mi v práci jasné zarámování toho, k čemu svým „rozplétáním“ autor vlastně dospěl. V portfolio disertačních textů i v doprovodném komentáři bych ocenil něco, co by bylo možné nazvat „didaktika geografického myšlení“. Nebo slovy autora práce postrádám návod na to, jak „dekonstruovat geografické myšlení do dílků, lépe uchopitelných komponent“. Autor práce se dlouhodobě geografickým myšlením zabývá a obávám se, že nikdo jiný než autor sám zmiňované „dekonstrukce“ nebude schopen. Budu rád, pokud se tento nedostatek (z mého pohledu jediný) podaří autorovi napravit v průběhu obhajoby.

Které aspekty práce jednoznačně dokládají naplnění požadavků kladených na udělení titulu Ph.D.?

- Formální a jazyková preciznost dokládající pečlivost autora.
- Přehlednost, srozumitelnost, strukturovanost a logická návaznost jednotlivých textů dokládající schopnost autora analyticky a abstraktně myslet.
- Robustní literární přehled dokládající široký odborný rozhled a ochotu číst a orientovat se v odborné literatuře dokládající trpělivost a vědeckou pokoru, zápal a vyzrálost.
- Pečlivě popsaný metodologický postup dokládající vědeckou rigoróznost a ukázněnost, vč. kritické reflexe zvolené metodiky.
- Příkladné a precizní nakládání s výzkumnými daty a detailní prezentace výsledků výzkumu dokládající metodologickou expertnost.

Námět k odborné rozpravě u obhajoby:

K obhajobě práce nemám žádnou otázku. Prosím autora práce, aby práci během obhajoby vygradoval do jasných programových vizí, které na úrovni indikátorů povedou k širší implementaci geografického myšlení do vzdělávání. Konstatování autora práce, že geografické myšlení má příliš mnoho navzájem odlišných konceptualizací, což představuje překážku implementace, vnímám jako alibismus. Polysémie, nejednotnost, komplexnost a pojmová roztříštěnost je typická vlastnost sociálních věd a neměla by bránit inovacím. Jde mi o stručné, srozumitelné, atraktivní a současně návodné teze, které by motivovaly, přesvědčily a směřovaly učitele k rozvíjení geografického myšlení v jejich výuce. Prosím autora práce, aby své programové vize zpracoval formou atraktivní a uživatelsky vstřícné infografiky nebo krátkého videa, které by následně představil a okomentoval v průběhu obhajoby.

Závěrečné zhodnocení

Na základě rozboru práce, posouzení formální a vědecké úrovně, správnosti teoretických východisek i použité metodologie konstatuji, že práce splňuje požadavky aktuálně kladené na disertační práce v geografických i pedagogických oborech. **Práci doporučuji k obhajobě.**

7. 9. 2024

doc. Mgr. Petr Knecht, Ph.D.